

territori

La custòdia del territori

A les comarques gironines, quasi 12.000 hectàrees estan gestionades mitjançant aquest instrument de protecció

Tenir cura de la terra no és només una tasca de les Administracions públiques. Els veïns, els propietaris, els usuaris o la societat civil també hi tenen molt a dir. Aquesta és la premissa clau de la custòdia del territori, una modalitat de protecció del patrimoni natural que es fonamenta en acords voluntaris entre el propietari d'un terreny i una entitat. En aquest reportatge us expliquem en què consisteix aquesta eina i us acostem a dues experiències concretes, a la Selva i a l'Empordà.

MOISÈS JORDI PINATELLA > TEXT

La custòdia del territori es defineix com el conjunt d'estratègies i instruments per implicar els propietaris i la societat civil en la conservació i el bon ús dels valors i dels recursos naturals, culturals i paisatgístics. Es fonamenta en acords voluntaris entre els propietaris d'una finca i una entitat sense ànim de lucre en què s'especifiquen els objectius de conservació, millora i gestió de les seves finques o d'elements concrets de gran valor natural, paisatgístic o cultural. Aquest «voluntarisme» aporta la diferència en relació amb d'altres eines –com, per exemple, la protecció legal d'un espai natural– que comporten que l'Administració reguli en un espai els usos i les activitats permeses.

A priori, sembla contradictori que el propietari d'un terreny cedeixi la seva gestió a una entitat sense rebre'n cap profit econòmic directe. En realitat, però, la custòdia del territori permet preservar i millorar els valors de la finca i genera múltiples beneficis en

aspectes com l'ecoturisme, la promoció dels productes ecològics o l'accés a ajudes i subvencions públiques. A part d'aquests elements més materials, no podem oblidar que gran part dels propietaris rurals, malgrat estar desvinculats del sector primari, tenen un vincle emocional i afectiu molt fort amb les seves terres.

Els orígens de la custòdia a les comarques de Girona

Les comarques de Girona són pioneres en la implantació de la custòdia del territori a Catalunya. El 1987, pocs anys després que s'iniciessin les primeres ex-

La custòdia del territori permet preservar i millorar els valors de la finca i genera múltiples beneficis en aspectes com l'ecoturisme o la promoció dels productes ecològics

FUNDACIÓ EMYS

>> *Tortuga d'estany en una bassa custodiada per la Fundació Emys.*

periències als Estats Units, es va signar el primer acord de custòdia al municipi de Riudarenes entre l'entitat ADEPAR i diversos propietaris de basses per crear una reserva de tortugues d'estany. A aquesta primera iniciativa s'hi van afegir, poc temps després, els acords entre alguns propietaris i el Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa per preservar els boscos singulars i, posteriorment, els acords entre el Departament de Ramaderia i Pesca i l'entitat Nereo per tal que aquesta gestionés la Reserva Marina de ses Negres, a Begur.

Des de llavors, la custòdia del territori s'ha estès com una taca d'oli. A mitjan 2012 ja eren 261 els acords de custòdia del territori a les comarques gironines, que sumen un total d'11.874 hectàrees. Engloben una gran diversitat d'espais, des de sistemes fluvials fins a zones forestals, passant per hàbitats d'espècies en perill d'extinció i àrees agrícoles.

Les entitats gironines que han signat acords de custòdia són molt diverses. Hi trobem associacions ecologistes o naturalistes –com l'Iaeden–, escoles de natura –com el Centre d'Estudis Ambientals Alt Ter–, grups d'escoltes –com la Fundació Josep Carol–, fundacions –com la Fundació Natura– o ajuntaments, com per exemple el de Girona. Totes aquestes entitats estan agrupades a la Xarxa de Custòdia del Territori, una organització sense ànim de lucre que impulsa la custòdia del territori com a estratègia de participació de la societat civil en la conservació i gestió del medi natural, rural i urbà.

Custòdia en un entorn difícil

La protecció de la tortuga d'estany, una espècie emblemàtica i en perill d'extinció, és a la base d'una de les experiències de custòdia més exitoses de Catalunya. Es va iniciar el 1987 a Riudarenes, quan l'entitat ADEPAR, preocupada per la dessecació de zones humides i l'impacte de les infraestructures, va començar a gestionar petites parcel·les per assegurar la supervivència d'aquests rèptils.

25 anys després, Marc Vilahur, membre de l'equip de treball de la Fundació Emys (que ha agafat el relleu d'ADEPAR), explica amb orgull que gestionen un total de 800 hectàrees de zones humides a Santa Coloma de Farners, Riudarenes i Caldes de Malavella. El *modus operandi* és sempre el mateix. En primer lloc estudien quins terrenys poden ser millors per potenciar les poblacions de rèptils i amfibis que volen protegir. En segon lloc proposen al propietari un acord de custòdia que inclou desbrossades selectives, retirada d'espècies invasores o

>> A dalt, signatura d'un acord de custòdia agrària entre la Iaeden i el mas Marcè (Siurana d'Empordà). A baix, treballs de recerca en un espai custodiat per la Fundació Emys.

IAEDEN

creació de basses, entre altres mesures. I en tercer lloc fan un seguiment de l'estat ecològic de l'indret, que inclou censos visuals i fotogràfics, identificació de rastres o instal·lació de trampes.

Quin és el secret de l'èxit? Vilahur explica que els propietaris, tot i que inicialment eren reticents a les propostes de preservació, s'han adonat dels beneficis de la custòdia del territori. La Fundació Emys, a més de preocupar-se per protegir les espècies, els assessora en la tramitació d'ajuts i subvencions en relació amb la gestió forestal, l'agricultura o les plantacions d'arbres. El boca a orella entre els propietaris fa la resta.

Custòdia agrària

Els pagesos i els ecologistes han viscut massa temps d'esquena al tema. Tanmateix, després d'anys de retrets i malfiança, avui sembla que s'han adonat que són uns aliats indispensables per lluitar per un model territorial més sostenible. La custòdia agrària, una de les eines més recents de la custòdia del territori, és conscient d'aquesta realitat, i vol posar en contacte tots dos col·lectius per promoure una agricultura respectuosa amb el medi ambient.

Montse Pascual, membre de la històrica associació ecologista empordanesa Iaeden, explica que van iniciar la

>> Camp de treball organitzat per la Iaeden a la finca de Baussitges (Espolla).

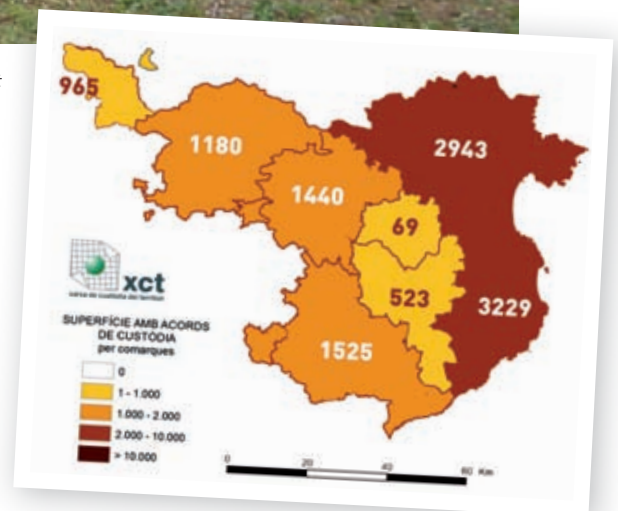
custòdia agrària el 2010 a partir de l'experiència del Grup Ornitològic Balear a Menorca. Fins al moment han arribat a acords amb una desena d'explotacions agrícoles de l'Alt Empordà.

Els pagesos es comprometen a aplicar mètodes de producció respectuosos amb el medi i a conservar els valors naturals de la finca, com per exemple les fileres de xíprers, els marges arbrats, les basses naturals o les cabanes de pedra seca. A canvi, la Iaeden els assessora en l'aplicació de les mesures, organitza camps de treball per millorar les finques i promou els seus productes en fires, cooperatives o a la pàgina web de l'entitat.

El futur és la custòdia?

En l'actual situació econòmica sembla clar que la custòdia del territori pot

Les comarques de Girona són pioneres en la implantació de la custòdia del territori a Catalunya

>> Superfície amb acords de custòdia a les comarques de Girona l'any 2012. Font: Xarxa de Custòdia del Territori.

tenir un paper cada cop més destacat. En primer lloc perquè no comporta un cost econòmic directe per a l'Administració ni per al propietari. En segon lloc, perquè el paisatge i el patrimoni natural són uns actius imprescindibles per al sector turístic. I, en tercer lloc, perquè ens hem d'adonar que la preservació del patrimoni natural és una empresa de tots i de totes.

Moisés Jordi Pinatella
és llicenciat en ciències ambientals.